

HACI MUSTAFA GAZİOĞLU ORTAOKULU 5/A-B-C SINIFLARI BÖLGEMİZİ TANIYALIM ÜNİTESİ KONU ÖZETLERİ

Çevremize baktığımızda bazı yerlerin engebeli bazı yerlerin de düz olduğunu görürüz. Özellikle kara yolunda seyahat ederken kabarık ve çukur şekillerin peş peşe uzayıp gittiğine tanık oluruz.

İşte yer kabuğu üzerinde oluşmuş bu kabarık ve çukur şekillere genel olarak **yüzey şekilleri** denir. Başlıca yüzey şekilleri dağlar, ovalar, platolar, vadiler vb.dir.

Yüzey şekillerinin gösterildiği haritalar yeryüzünün yükseklikleri ve suların derinlik basamakları tespit edilerek hazırlanır. Yeryüzündeki denizle karanın birleştiği yer sıfır metre kabul edilmiştir. Deniz seviyesine göre yüksekteki ve alçaktaki yerler belirli ölçülerde basamaklandırılarak yükseklik ve derinlik değerleri bulunur.

Çevremizde gördüğümüz dağ, ova, akarsu, deniz, plâto gibi yer şekilleri doğal unsurları oluştururken parklar, köprüler,saraylar, hanlar, hamamlar, tapınaklar beşeri unsurları oluşturur.

Doğal Unsurlar

Doğada kendiliğinden oluşmuş yeryüzü şekillerine doğal unsurlar denir.

Beşeri Unsurlar

İnsanlar tarafından sonradan yapılan binalar, parklar, barajlar, yollar gibi yapılara ise beşeri unsurlar denir.

Doğal unsurlar ile beşeri unsurlar birbirleriyle bir bütündür. İnsanlar doğal yaşamlarını kolaylaştırmak amacıyla beşeri unsurları oluşturmuştur. Fakat beşeri unsurlar yapılırken doğaya zarar verilmemesine dikkat edilmelidir.

Yeryüzü Şekilleri

Ova

Çevresine göre alçakta olan, akarsular tarafından derin yarılmamış ve genellikle akarsuların yüzeyden aktığı, verimli toprakların bulunduğu alçak düzlüklere denir. Ovalar bulundukları yere göre iç ovalar ve kıyı ovaları şeklinde gruplandırılır. Deniz kıyısında bulunan ovalara “**kıyı ovaları**” denir. Karadeniz kıyılarındaki Çarşamba ve Bafra ovaları gibi. Denizden uzak iç bölgelerdeki ovalara ise “**iç ovalar**” denir. Malatya, Konya, Altınbaşak, Muş ovaları gibi. Ovalar, ekonomik değeri yüksek ürünlerin yetiştirildiği ve nüfusun yoğun olduğu alanlardır.

Plato

Akarsular tarafından derince yarılmış çevresine göre yüksekte kalan düzlüklere denir.İç Anadolu ve Doğu Anadolu, platoların geniş yer kapladığı bölgelerimizdir. Platolar üzerinde genellikle tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılır. Platoların bir kısmı yazın serinlemek ya da hayvan otlatmak amacıyla kullanılır. Bu şekilde insanların hayvanlarını otlatmak I ya da serinlemek amacıyla yaptıkları etkinliğe **yaylacılık** denir. Plato ile yayla kavramlarını karıştırmamak gerekir. Plato bir yüzey şeklini ifade ederken yayla bu yüzey şekilleri üzerinde yapılan etkinliğe verilen addır.

Dağ

Çevresine göre oldukça yüksek ve eğimli yamaçlara sahip geniş kara kütlelerine denir.

Ülkemizde dağların büyük bir kısmı peş peşe uzanır. Bu şekilde birbirini sıra ile takip eden dağlara **sıradağlar** deriz. Kuzey Anadolu ve Toroslar gibi. Bazı dağlar ise geniş bir alanda tek başına dururlar. Bu dağlar ise **tek dağ** olarak

adlandırılır. Tek dağlar genellikle volkanik faaliyet sonucunda oluşmuştur. Ağrı Dağı, Nemrut Dağı, Erciyes Dağı gibi.

Akarsu

Yeryüzünde belirli bir yatak içinde, eğim boyunca sürekli veya zaman zaman akan su kütesine denir.

Vadi

İki dağ arasında kalan ve genellikle akarsuyun içinden aktığı çukurluklara denir. Akarsuyun yatağını aşındırmasıyla oluşur.

Göl

Karalar üzerindeki çanakları doldurmuş, oluşumu genellikle tektonik, volkanik gibi olaylara bağlı olan derin, geniş, tuzlu veya tuzsuz su kütesine denir.

Deniz

Yeryüzünün çukur bölümlerini kaplayan büyük tuzlu su kütesine denir.

Körfez

Denizlerin karaların iç kesimlerine doğru sokulmasına denir.

Harita

Yeryüzünün ya da yeryüzü parçasının bir kısmının küçültülerek çizilmesine denir.

Harita Çeşitleri

Fiziki Harita

Yüzey şekillerini gösteren haritalara denir. Dağlar, ovalar, plâtolar, akarsular gibi yeryüzü şekilleri gösterilir.

Siyasi ve İdari Harita

Ülkelerin başka ülkelerle olan sınırlarının gösterildiği haritalara siyasi haritalar adı verilirken, ülkelerin kendi içerisindeki illeri,eyaletleri, bölgeleri gösteren haritalara idari harita denir.

Beşeri Harita

Göç, yerleşme, tarım, hayvancılık, sanayi, madencilik gibi özelliklerin dağılışı gösteren haritalardır.

Özel Haritalar

Belirli bir konu için özel olarak hazırlanmış haritalara denir.Turizm haritaları, iklim haritaları. deprem haritaları vs.

Haritadaki Renkler

Haritada kullanılan renkler yükseltinin ne kadar olduğunu gösterir. Deniz seviyesi 0 (sıfır) metre kabul edilir. Deniz seviyesinden aşağılara indikçe mavi renk koyulaşır. Deniz seviyesi ve 500 m yükseltiye kadar yeşil, 1500 m'ye kadar sarı. 2500 m'den sonra kahverengi ile gösterilir.

Kahverengi Dağları gösterir.

Mavi Denizleri ve akarsuları gösterir.

Yeşil Deniz seviyesinden yükseltisi 500 m'ye kadar olan yerleri gösterir.

Sarı Yaylaları ve yüksek ovaları gösterir.

Kırmızı Sınırları gösterir.

BÖLGELERİMİZ

Doğal, beşeri ve ekonomik özellikler yönünden benzerlik gösteren geniş alanlara **bölge** denir. Sınırları içinde benzerlikleri olan ancak bölgenin diğer yerlerinden farklı olan küçük alanlara ise **bölüm** denir.

Ülkemiz 7 coğrafi bölgeye ayrılmıştır.

HACI MUSTAFA GAZİOĞLU ORTAOKULU 5/A-B-C SINIFLARI BÖLGEMİZİ TANIYALIM ÜNİTESİ KONU ÖZETLERİ

Ege Bölgesi

- Ege Bölgesi ülkemizin batısında yer alır.
- Dağlar kıyıya dik olarak uzanır ve kıyılar çok girintili çıkıntılıdır. Bu nedenle en uzun kıyıya sahip bölgemizdir.
- Dağlar kıyıya dik uzandığı için kıyı ile iç kesim arasında ulaşım kolaydır.
- Kaz Dağı. Honaz Dağı. Murat Dağı. Menteşe Dağı. Bozdağlar ve Manisa Dağları bulunur.
- Bakırçay. Gediz. Küçük Menderes ve Büyük Menderes önemli akarsuları ve ovalarıdır. Ovalar adlarını akarsulardan almıştır.
- Özellikle kıyı kesiminde akarsular ve verimli ovalar bulunmaktadır.
- Turizm çok gelişmiştir. İzmir önemli bir liman şehridir. Dağlar kıyıya dik uzandığı için Akdeniz ikliminin etkileri iç kesimlere kadar girer. İç Batı Anadolu'da karasal iklim hakimdir. Bölgenin bitki örtüsü makidir.

Şehirleri
Manisa, İzmir, Aydın, Muğla, Kütahya, Uşak, Denizli ve Afyon'dur.

Doğu Anadolu Bölgesi

- Yüzölçümü bakımından en geniş olan bölgemizdir.
- Haritada kahverengi renklerin yoğun olduğu bölgedir. Bunun sebebi bölgede yükseltinin fazla olmasıdır.
- Ülkemizin en yüksek dağı olan Ağrı Dağı burada bulunur. Ayrıca Süphan, Nemrut ve Tendürek gibi sönmüş yanardağlar ile Cilo. Kop, Çimen ve Allahuekber Dağları bulunur.
- Ülkemizin en büyük gölü olan Van Gölü bu bölgededir. Erzurum - Kars Platosu bölgenin yüksek düzlüklerindendir.
- En önemli ovaları Malatya. Erzurum. Erzincan.Pasinler, Elazığ. Iğdır Ovasıdır.
- Bölgede karasal iklim hakimdir. Bitki örtüsü bozkırdır. Erzurum-Kars Bölümü'nde sert karasal iklim hakimdir. Buranın bitki örtüsü ise çayırdır.
- Doğu Anadolu Bölgesi maden yatakları bakımından en zengin bölgemizdir. Ancak bölgenin dağlık olması ve madenlerin işletilemeyecek kadar az olması nedeniyle madenler çıkarılmamaktadır.
- Doğu Anadolu Bölgesi su kaynaklarından dolayı ülkemizde en fazla elektrik enerjisi üreten bölgemizdir.

Su enerjisinden hidroelektrik enerjisi elde edilir.

Erzurum - Kars Bölümü'nde sert karasal iklim hakim olduğu için bitki örtüsü, uzun boylu otlardan oluşan çayırdır. Çayırın olduğu yerde büyükbaş hayvancılık yaygındır. Bu nedenle Erzurum - Kars Bölümü'nde büyükbaş hayvancılık çok fazla gelişmiştir.

Şehirleri

Malatya, Elazığ. Tunceli. Erzincan. Bingöl, Muş. Bitlis. Siirt. Şırnak. Hakkari. Van. Erzurum. Ağrı, Iğdır, Kars ve Ardahan'dır.

Marmara Bölgesi

- Ortalama yükseltisi, en az olan bölgemizdir. Önemli yükseltileri Uludağ, Samanlı Dağları, Kaz Dağı. Yıldız Dağları'dır.
- Bölge geniş ova ve platolarla kaplıdır. Bu nedenle ekili-dikili alanlar geniş yer kaplar. Ekili-dikili arazi oranının en fazla olduğu bölgedir. Bu nedenle tarım üretiminde 1.sıradadır. Adapazarı Ovası. Bursa Ovası. Balıkesir Ovası bölgenin önemli ovalarıdır.
- İznik, Ulubat, Manyas, Sapanca gölleri ile Sakarya, Meriç ve Susurluk ırmakları burada bulunur.
- Üç farklı iklimin yaşandığı bölgede Karadeniz'e kıyısı olan yerlerde Karadeniz. Marmara ve Ege Denizi'ne kıyısı olan yerlerde Akdeniz iklimi, iç kesimlerde kalan yerlerde ise karasal iklim görülür. Bölgede farklı iklim tipleri görüldüğü için tarım ürünlerinde de çeşitlilik fazladır.
- Kümes hayvancılığında ve ipek böcekçiliğinde ülkemizde 1. sıradadır.
- Nüfus ve nüfus yoğunluğu bakımından 1. sırada yer alır. Şehirleşmenin en gelişmiş olduğu bölgedir. Bölgenin bitki örtüsü çeşitlilik gösterir. Karadeniz ikliminin görüldüğü yerlerde orman, Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerde maki, karasal iklimin görüldüğü yerlerde bozkır görülür.

Şehirleri

Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, İstanbul, Çanakkale, Balıkesir, Yalova, Bursa, Bilecik, Kocaeli ve Sakarya'dır.

Marmara Bölgesi sanayinin en fazla geliştiği bölgedir. Bunun yanında ticaretin, turizmin, ulaşımın çok gelişmesi ve yerşekillerinin elverişli olması nedeniyle nüfusun en yoğun olduğu bölgedir.

İç Anadolu Bölgesi

- Bölge Anadolu'nun ortasında bulunur.
 - Başkent Ankara bu bölgededir.
 - Karacadağ, Karadağ, Erciyes ve Haşan Dağı bölgenin başlıca dağlarıdır.
 - Geniş ova ve plâtolarla kaplıdır. Cihanbeyli, Obruk, Haymana, Bozok plâtoları ile Konya ve Eskişehir ovaları bulunur.
 - Tarım alanlarının en geniş olduğu bölgemizdir.
 - Tuz Gölü burada bulunur.
- Bölgede karasal iklim hakimdir. Bitki örtüsü bozkırdır.

Karadeniz Bölgesi

- Bölgede Kuzey Anadolu Dağları kıyı boyunca, kıyıya paralel olarak uzanır.
 - Dağlar kıyıya paralel uzandığı için kıyı ile iç kesimler arasında ulaşım zordur. İç kesimlerde ulaşım geçitlerle sağlanır. Zigana ve Kop önemli geçitleridir.
 - En yüksek dağı Kaçkar Dağı'dır.
 - Ülkemizin en uzun ırmağı Kızılırmak bu bölgededir. Ayrıca Yeşilirmak, Çoruh, Sakarya, Bartın ve Filyos akarsuları bu bölgededir.
 - Çarşamba ve Bafra önemli ovalarıdır.
- Bölgede Karadeniz iklimi hakimdir. Kıyıda Karadeniz iklimi görülürken iç kesimlerde karasal iklim görülür. Bitki örtüsü ormandır. Ülkemizin en çok yağış alan bölgesidir.

Akdeniz Bölgesi

- Ülkemizin güneyinde yer alan bölgede Toros Dağları paralel olarak kıyı boyunca uzanır. Bu nedenle kıyı ile iç kesimler arasında ulaşım zordur. Ulaşım bazı geçitlerle

sağlanır. Gülek, Belen, Sertavul ve Çubuk geçitleri kıyıyı iç kesimlere bağlayan önemli geçitleridir.

- Bölgenin en önemli akarsuları Aksu, Göksu, Seyhan, Ceyhan, Asi ve Manavgat'tır.
 - Beyşehir, Eğridir, Burdur, Acıgöl, Salda gibi göller bulunur. Göl sayısının en fazla olduğu bölgemizdir. Bu nedenle "Göller Yöresi" diye adlandırılır.
 - En önemli ovaları Amik, Çukurova, Kestel ve Silifke'dir.
 - Bölgede kıyılarda Akdeniz iklimi görülürken, iç kesimlerde karasal iklim görülür.
- Bölgede Akdeniz ikliminin bitki örtüsü olan maki hakimdir.

Şehirleri

Burdur, Isparta, Antalya, Mersin, Niğde, Adana, Osmaniye, Kahramanmaraş, Kilis ve Hatay'dır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi

- Yüzölçümü bakımından en küçük olan bölgemizdir.
 - Karacadağ, Cilo Dağı ve Mazı Dağı bulunur.
- Fırat ve Dicle ırmakları bölgenin akarsularıdır. Fırat nehri üzerindeki Atatürk Barajı ülkemizin en büyük barajıdır.

Şehirleri

Adıyaman, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Batman, Mardin ve Siirt'tir.

Bölge geniş ova ve plâtolarla kaplıdır. Verimli topraklara sahip olmasına rağmen tarımda istenilen verim elde edilememiştir. GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) ile bölgenin tarım alanları sulama imkanına kavuşmuştur. Türkiye'nin en kapsamlı kalkınma projesidir. Amacı, bölgenin sahip olduğu kaynakları değerlendirmek, burada yaşayan insanların gelir düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmektir.

İKLİM

Bir yerde uzun yıllar boyunca görülen ortalama hava olaylarına **iklim denir**.

Bir yerde kısa süreli görülen hava olaylarına **hava durumu denir**.

Ülkemizde dört mevsim yaşanır. Dört mevsim yaşanmasının çeşitli nedenleri vardır. Bunlar:

- 1) Ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olması.
- 2) Ülkemizde yükseltilerin farklı olması.
- 3) Dağların kıyıya paralel ve dik uzanmaları.

İklim özellikleri insan, bitki ve hayvan yaşantısını doğrudan etkiler. Ekonomik faaliyetlerimiz ve günlük yaşantımız

iklimin kontrolü altındadır. Her türlü etkinliğimizi iklime göre düzenleriz. Aksi durumda canımız ve malımız zarar görebilir.

Türkiye’de Görülen İklim Tipleri

Ülkemizde Akdeniz iklimi, Karadeniz iklimi ve Karasal iklim görülür.

Karadeniz İklimi

Haritada yeşil renk ile gösterilen yerlerde **Karadeniz iklimi** görülür. Karadeniz ikliminin görüldüğü yerlerde her mevsim yağışlıdır. Kışlar ılık, yazlar ise serin geçer. Yağmurun fazla olmasından dolayı bitki örtüsü ormandır. Ormanlık arazinin fazlalığına bağlı olarak kırsal kesimlerdeki evler genellikle ahşaptan yapılmıştır. Ayrıca bu iklim özelliğinin görüldüğü yerlerde çay, fındık, mısır gibi bol yağış isteyen bitkiler yetiştirilir.

Karasal İklim

Haritada sarı renk ile gösterilen yerlerde **Karasal iklim** görülür. Karasal iklimde yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk geçer. Kar yağışının en çok olduğu iklimdir. Bitki örtüsü ilkbahar mevsimindeki yağışlarla yeşeren bozkırlardan oluşur. Bu iklimin görüldüğü yerlerde evler genellikle toprak veya kerpiçten yapılır. Çünkü bu malzemeler hava sıcakken evin serin, soğukken de sıcak olmasını sağlar. Buğday, arpa, şeker pancarı gibi bitkiler bu iklim bölgelerinde yetiştirilir.

Akdeniz İklimi

Haritada pembe renk ile gösterilen yerlerde **Akdeniz iklimi** görülür. Akdeniz ikliminde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlıdır. Kar yağışına nadiren rastlanır. Bitki örtüsü kısa boylu çalılardan oluşan makilerdir. Bu iklimin görüldüğü yerlerde evler genellikle taştan yapılır. Portakal, limon, mandalina gibi bitkiler yetiştirilir. Güneşli gün sayısının fazla olmasından dolayı yaz turizmi gelişmiştir.

Sert Karasal İklim

Yazlar serin ve bol yağışlıdır. Kışlar, sert ve kar yağışlıdır. Kar, altı ay boyunca yerde kalır. Bitki örtüsü uzun boylu otlardan oluşan çayırdır. Türkiye’de sadece Erzurum-Kars Bölümü’nde görülür.

İklimin İnsan Yaşamına Etkileri

1. İklim, insan yaşayışına etki eder. İnsanlar iklime göre giyinirler. Akdeniz, Karadeniz ikliminin görüldüğü yerlerde yaşayanlar daha ince ve açık renk kıyafetler giyinirken, karasal iklimin görüldüğü yerde yaşayanlar daha kalın ve koyu renk kıyafetler giyerler.
2. İklim, yetiştirilen tarım ürünlerini etkiler. Çiftçiler iklim koşullarına uygun ürünleri tarlalarına ekerler. Karadeniz ikliminin görüldüğü yerlerde fındık, tütün, çay yetiştirilirken; Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerde turuncgiller, zeytin ve pamuk; karasal iklimin görüldüğü yerlerde ise arpa, buğday ve çavdar yetiştirilir.
3. İklim evlerin yapı malzemelerini de etkiler. Karadeniz’de ormanlar bol olduğu için evler genellikle ahşaptır. Safranbolu evleri buna örnektir. Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgesi’nde evler kerpiçtendir. Akdeniz Bölgesi çok sıcak olduğu için taş evler yaygındır.

Kerpiç, duvar örmek için tahta kalıplara dökülerek güneşte kurutulmuş balçıktır. Kerpiçe pişirilmemiş tuğla da denir.

4. İklim ve yeryüzü şekilleri bölgede ekonomik faaliyetleri etkiler. Doğu Anadolu Bölgesi’nde büyükbaş hayvancılık yapılırken, Marmara Bölgesi’nde ticaret ve sanayi ön plandadır.
5. İklim turizm faaliyetlerini de etkiler. Erzurum, Uludağ ve Erciyes’te kış turizmi yapılır. Buralarda kayak merkezleri vardır. Akdeniz, Marmara ve Ege kıyılarında deniz turizmi yapılır.
6. İklim, insanların beslenme biçimlerini de etkiler. Akdeniz ve Ege’de zeytinyağlı yemekler; Karadeniz’de hamsi ve mısır, İç Anadolu’da hamur işi ve baklagiller; Güneydoğu Anadolu’da acılı yemekler sofraları süsler. Bölgede yetiştirilen ürün çeşidine bağlı olarak yemek kültürü de gelişmiştir.

Bunların dışında iklim hayvan türlerini, ulaşım faaliyetlerini, toprak çeşitlerini de etkiler.

NÜFUS VE YERLEŞME

Nüfus

Sınırları belirli bir alanda yaşayan insan sayısına **nüfus** denir. Nüfus sayısına göre yerleşim yerlerinin sıralanışı köy, kasaba, ilçe, il, büyükşehir şeklindedir. İnsanlar genellikle köylerden büyük şehirlere göç ederler. Yaşamalarını kolay sürdürecekleri yerleri tercih ederler. Bir yerin iklimi, yeryüzü şekilleri, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, ticaret yollarına yakın olması yerleşmeyi etkiler. Ülkemizde nüfus genelde büyük şehirlerde toplanmıştır.

Nüfus Yoğunluğunu Etkileyen Faktörler

- Ulaşım imkanlarının gelişmiş olması.
- Sanayi ve ticaretin gelişmiş olması.
- İş imkanlarının fazla olması.
- Tarım olanaklarının gelişmiş olması.
- Madencilik faaliyetlerinin gelişmiş olması.
- Turizm sektörünün gelişmiş olması.
- Eğitim imkânlarının fazla olması.
- Sağlık kuruluşlarının fazla olması.

HACI MUSTAFA GAZİOĞLU ORTAOKULU 5/A-B-C SINIFLARI BÖLGEMİZİ TANIYALIM ÜNİTESİ KONU ÖZETLERİ

Ülkemiz coğrafi özellikleri ile insanların yaşaması için oldukça elverişli koşullara sahiptir. Ancak nüfus, ülkemizin her tarafına eşit dağılmamıştır. Bazı alanlarda nüfus fazla iken bazı yerler tenhadır.

Nüfusun dağılışını doğal ve insan kaynaklı etmenler etkilemektedir. Doğal etmenlerin arasında **su durumu, yüzey şekilleri, iklim, bitki örtüsü ve toprak yapısı** gibi etmenler yer alır.

Yaşadığımız çevre koşullarını düşündüğümüzde yoğun veya tenha alanları tahmin edebiliriz. Örneğin akarsu vadileri, deniz ve göl kıyıları su imkânlarının varlığına bağlı olarak nüfusun yoğun olduğu yerlerdendir. Kızılırmak ve Yeşilirmak vadileri ile Ege kıyıları bu alanlara örnek verilebilir.

Nüfus dağılışında rol oynayan bir diğer etmen de **yüzey şekilleridir**. Çukurova gibi verimli ovalarımız yoğun iken verimsiz araziler ile dağlık alanlarda nüfus azdır. Yer şekillerinin yapısı nedeniyle Toros dağ kuşağı ülkemizde nüfusun en az olduğu alanlardandır.

Dağların uzanış doğrultusu da nüfus dağılışında etkilidir. Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde kıyıya paralel uzanan sıra dağlar, kıyı ile iç kısımlar arasında iklim farklılığına yol açar. Bu durum ekonomik faaliyetlerin de farklı olmasına neden olur. Kıyı bölgelerimizde denize dönük yamaçlar daha yoğun nüfusludur.

İklim koşulları da nüfus dağılışını etkilemektedir. Örneğin düşük sıcaklıkların görüldüğü alanlar ile çok sıcak yerlerde nüfus azdır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde kışlar çok soğuk ve sert geçer. Bu özelliği nedeniyle bölge az nüfuslanmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yüksek sıcaklıklar, nüfusun belli alanlarda toplanmasına neden olmuştur.

Ülkemizde nüfus dağılışında etkili olan bir diğer faktör de insan kaynaklı etmenlerdir. Bu etmenler arasında **sanayi, madencilik, tarım, ulaşım ve ticaret** gibi faktörleri sayabiliriz. Nüfusumuzun önemli bir kısmı ekonomik bakımdan gelişmiş yerlerde yaşar. Ankara, İzmir, İstanbul iş olanaklarının fazlalığı nedeniyle yoğun nüfusludur.

Nüfus dağılışına etki eden faktörler içinde sanayi ve madencilik sektörü de önemlidir. Sanayi tesisleri iklimi ılıman, engebeli olmayan ve buna bağlı olarak ulaşım faaliyetlerinin kolay olduğu coğrafi alanlarda kurulur. Bu sanayi tesislerinin yoğun olduğu yerlerde çalışacak elemana olan talep nüfusun artmasını sağlamıştır. Özellikle İskenderun, Ereğli ve İzmit gibi yerleşim merkezlerinin gelişmesinde sanayi tesislerinin varlığı etkilidir. Zonguldak, Elbistan, Seydişehir ise madencilik ve buna bağlı sanayi tesislerinin varlığına bağlı olarak yoğun nüfuslanmıştır.

Ülkemizde nüfusun önemli bir kısmı geçimini tarım üretiminden sağlar. Özellikle akarsu vadileri ve verimli ovaların yoğunlaştığı alanlarda ekonomik değeri yüksek tarım ürünleri yetiştirilmektedir. Tarım ürünlerinin ekim, dikim ve hasat işlerinde çalışacak insana olan talep, bu alanlarda nüfusun yoğunlaşmasını sağlamıştır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'nin hizmete girmesiyle ekonomik değeri yüksek tarım ürünleri yetiştirilmeye başlanmıştır. Göçün yoğun olduğu bölgede GAP'la birlikte tarıma bağlı olarak nüfusa olan talebin artmasıyla göç önlendiği gibi diğer bölgelerimizden göç almaya da başlamıştır.

Nüfusun dağılışını etkileyen önemli faktörler arasında ulaşım ve ticareti de sayabiliriz. Ülkemizdeki ana yollar, yer şekillerine uygun olarak akarsu vadileri ve dağ eteklerini takip etmektedir. Ulaşım faktörüne bağlı olarak ana ulaşım güzergâhları üzerindeki yerler yoğun nüfuslanmıştır. İstanbul, Ankara, Afyonkarahisar, Eskişehir, Kayseri gibi şehirlerimizin gelişmesinde ulaşım faktörünün rolü büyüktür.

Bilgi notu

İnsanların doğada yaptıkları değişikliklere kanıt olarak ülkemizde çalışmaları devam eden Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) örnek gösterilebilir.

GAP nedir?

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki halkın gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak için hazırlanmış bölgesel bir kalkınma projesidir. Proje alanı Fırat ve Dicle akarsuları ile yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan dokuz ili kapsamaktadır. (Bu iller Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak'tır.)

Proje sulama, hidroelektrik (su gücü ile elde edilen elektrik enerjisi) enerji, tarım, ormancılık, eğitim, sağlık gibi sektörleri kapsamaktadır. Proje kapsamında 22 baraj, 19 hidroelektrik santral ve 2 milyon hektara yakın alanda sulama sistemleri yapımı öngörülmektedir.

DOĞAL AFETLER

İnsan ve Doğa

İnsanlar ve diğer tüm canlılar doğa ile iç içe yaşar, insanlar yaşamlarını kolaylaştırmak için zaman zaman doğada değişiklikler meydana getirir. Artan nüfusla birlikte insanların barınma ihtiyacı da artmıştır. İnsanlar barınmak için evler yapmıştır. Evleri, binaları inşa etmek için ağaçları kesmiş, doğaya müdahale etmiştir. Ulaşımı sağlamak için dağları oymuş, tüneller açmış, köprüler ve yollar yapmıştır.

Beslenme ihtiyaçlarını gidermek için tarlaları ekmiş, ürünler yetiştirmiştir. Ürünlerin kalitesini ve miktarını artırmak için ilaçlamalar yapmış, toprağı fazla gübrelemiştir. Aşırı ilaçlamalar yüzünden toprağın verimi düşmüştür. Ürünler sağlıklı yetişmemiştir.

İnsanlar doğadan enerji elde etmek için rüzgâr tribünleri, barajlar ve termik santraller kurmuştur.

İnsanlar geçimini sağlamak amacıyla madencilik yapmıştır. Doğadan maden çıkartarak, madenleri işlemiştir.

Su kaynaklarından yararlanmış, balıkçılık yapmıştır. Su sporları yaparak eğlenmiştir. Deniz kenarlarında yaz turizmi yapmış, yüksek yerlerde kış turizmi yapmıştır.

Bütün bunların sonunda bilinçsiz yapılan her hareket doğaya zarar vermiştir. Ormanlar bilinçsizce yok edilmiş, çevre zarar görmüştür.

Doğal Çevreyi Korumak İçin Yapmamız Gerekenler

- Çevremizi temiz tutmalıyız.
- Doğal kaynaklarımızı dikkatli kullanmalıyız. Suyu boşa harcamamalıyız.
- Ormanlarımızı korumalıyız.
- Hayvanları korumalıyız. Nesli tükenmekte olan hayvanları koruma altına almalıyız.

Doğaya bilinçsizce zarar veren herkesi uyarmalıyız.

Doğal Afetler

Tabiat olaylarına bağlı olarak oluşan afetlere **doğal afet** denir. Ancak doğal afetlerin oluşmasında insan faktörü de

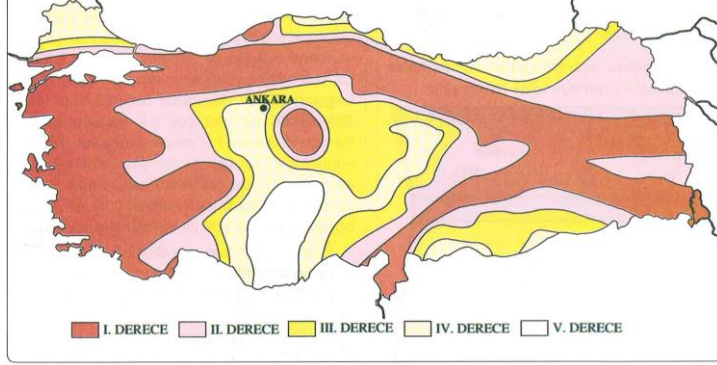
HACI MUSTAFA GAZİOĞLU ORTAOKULU 5/A-B-C SINIFLARI BÖLGEMİZİ TANIYALIM ÜNİTESİ KONU ÖZETLERİ

vardır. İnsan doğal afetlerin oluşmasında birinci sırada rol almasa da bazı doğal afetlerin oluşumunda insanın doğaya verdiği zararlar etkili olur. Örneğin erozyonun oluşmasında insanın doğal bitki örtüsüne zarar vermesi etkili olabilir.

Deprem

Yer kabuğunun kırılması ile aniden oluşan yer sarsıntılarına **deprem** denir. Ülkemiz deprem kuşağında yer almaktadır. Deprem araştırması yapan bilim dalına “**sis-moloji**” depremin şiddetini ölçen ölçeğe “**rihter**” denir.

Aşağıda verilen Türkiye deprem bölgeleri haritasını incelediğimizde ülkemizin büyük bölümünün deprem riski altında olduğunu görürüz. Özellikle Marmara, Ege, Doğu Anadolu bölgelerimiz ve Karadeniz Bölgesi’nin iç kısımlarında deprem riski daha fazladır. Bu nedenle nüfusumuzun büyük bir bölümü, deprem riski yüksek olan bölgelerde yaşamaktadır.

Depremlerin yaşandığı bölgelerdeki ortak coğrafi özellik fay hatlarının olmasıdır. Bu fay hatları üzerinde oluşan kırılmalar sarsıntılara neden olur. Sarsıntının şiddeti arttıkça depremin yıkıcı etkisi de artar.

Ülkemizde yaşanan depremler yıkıcı ve ciddi zararlar vermektedir. Bu durumun sebepleri şunlardır:

- Yerleşim alanlarının büyük bir kısmının fay hatları üzerinde kurulması.
- Kaçak ve denetimsiz yapılaşmanın fazla olması.
- Binalarda kullanılan yapı malzemelerinin depreme dayanıksız olması.
- Bina yapılacak arazilerde zemin etüt çalışmasının yapılmaması.

İnsanlar tarafından engellenemeyen bu doğal afetin zararlarını en aza indirmek için bazı tedbirler alınabilir. Bu tedbirlerden bazıları şunlardır:

- Halkın deprem konusunda eğitilmesi.
- Acil kurtarma ve yardım ekiplerinin oluşturulması.
- Deprem riski taşıyan yerlerde yerleşim alanları kurulmaması.
- Yapılarda depreme dayanıklı malzemeler kullanılması.

Tarih	Yer	Can kaybı	Büyük lüğü
31.03.1928	İzmir-Torbalı	50	7.0
26.12.1939	Erzincan	30.962	7.9
01.02.1944	Bolu-Gebze	3.959	7.2

18.03.1953	Balıkesir-Gönen	265	7.4
22.07.1967	Sakarya	89	7.2
24.11.1976	Van-Muradiye	3.840	7.2
17.08.1999	Gölcük	17.408	7.4
12.11.1999	Düzce	845	7.2
23.10.2011	Van	644	7.2

Tsunami

Okyanusların ya da denizlerin dibinde oluşan deprem ve volkan patlaması gibi nedenlerle dev dalgaların oluşmasına denir.

Sel

Ülkemizde Karadeniz ve Marmara Bölgesi’nde sıklıkla sel felaketi yaşanır.

Ülkemizde sık yaşanan doğal afetlerden bir diğeri seldir. **Sel**, aşırı yağın yağmurlardan veya eriyen karlardan oluşan geçtiği yerlere zarar veren taşkın sularıdır. Sel doğal afetinin yaşandığı yerler genellikle bitki örtüsünden yoksun, eğimli arazilerdir. Özellikle ilkbahar mevsiminde yağışlar ve eriyen kar suları birleşerek çevresine göre çukurda kalan alanları sular altında bırakır. Ev ve iş yerleri, ana yollar, tarım alanları zarar görebilir. Sel tehlikesi olan yerlere ev ve iş yeri yapılmaması, bu alanlarda altyapı çalışmalarının tamamlanmış olması akarsu, baraj gibi taşkınlara neden olabilecek yerlere yakın yerleşim yerlerinin kurulmaması zararları azaltır.

Heyelan (Toprak Kayması)

Eğimin fazla olduğu ve killi toprakların yaygın olduğu yerlerde yağışlar sonucu toprağın dik yamaçlardan aşağıya doğru kaymasına denir. Genellikle ağaçtan yoksun yerlerde görülür. Türkiye’de Karadeniz Bölgesi’nin özellikle doğu kıyılarında heyelan felaketi yaşanır. Çok yağış alan bölgelerdeki eğimli yamaçlar, yağın yağmuru emer ve toprak kaygan bir hâl alır. Toprağın üzerinde bulunduğu yüzeyden kayması sonucu da **heyelan** oluşur. Ülkemizde özellikle Karadeniz Bölgesi’nde bu afet çok sık görülür. Çünkü Karadeniz Bölgesi her mevsim yağışlıdır. Arazisi engebelidir. Yer kabuğunun yapısında killi toprak yaygındır. Bu özelliklere bağlı olarak yağışlar sonucu tutunamayan büyük kütleler yamaç boyunca hareket ederek heyelanlara yol açar.

Özellikle yol yapım çalışmaları ile yamaç eğiminin bozulması ve orman alanlarının tahribi heyelanları arttırmaktadır. Bu alanlarda orman alanlarını koruyarak, heyelan riski taşıyan yerlerde yerleşmeye izin vermeyerek, yol yapımı vb. nedenlerle yamaç eğimini bozmayarak heyelan oluşma riskini azaltmak mümkündür.

Erozyon

Bitki örtüsünden yoksun yerlerde toprağın yağmur ve rüzgâr gibi etkenlerle aşınması ve taşınması olayına denir. Erozyon yüzünden her yıl 1,4 milyon ton verimli toprağımız taşınmaktadır. Erozyon ülkemizde İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde sıkça görülür. Eğer bir bölge az yağış alıyorsa, toprağı ince taneliye, bitki örtüsünden yoksunsa, sağanak yağışlara maruz kalıyorsa ve eğimi fazlaysa erozyona

HACI MUSTAFA GAZİOĞLU ORTAOKULU 5/A-B-C SINIFLARI BÖLGEMİZİ TANIYALIM ÜNİTESİ KONU ÖZETLERİ

daha çok uğrar. Ülkemiz arazisinin büyük bir bölümü, erozyon tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı için ülkemiz giderek çölleşmektedir. Erozyondan korunmak için ormanlarımızı korumalı, ağaçlandırma yapmalı, bitki örtüsüne zarar vermemeliyiz.

Çığ

Eğimli yüzeylerde tutunamayan kar kütlelerinin yüksek bir yerden koparak yuvarlanması sonucu oluşur. Çığ, dağın bir noktasından kopup yuvarlanan ve yuvarlandıkça büyüyen kar kümelerine denir. Çığ ortalama yükseltisi fazla, eğimli ve soğuk iklim bölgelerinde daha sık yaşanır. Kışların uzun geçtiği ve kar yağışlarının çok görüldüğü Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sıkça görül- len bir afettir. Karadeniz Bölgesi'nin yüksek kesimlerinde de çığ olayına rastlanır.

Orman Yangını

Çeşitli nedenlerle ormanda bulunan yanıcı maddelerin tutuşarak hızla bütün ormanı kaplaması sonucu oluşur. Orman yangınları sonucu sadece ağaçlarımız değil, ormanda yaşayan tüm canlılar yok olur. Ülkemizde en çok Akdeniz ve Ege Bölgesi'nde görülür. Ülkemizde genellikle insanların dikkatsizliği, yıldırım düşmesi, aşırı sıcaklık, yağış azlığı gibi sebeplerle orman yangınları yaşanır. Aşırı sıcaklığa bağlı olarak Ege ve Akdeniz bölgeleri bu alanda ilk sırada yer alır. Karadeniz Bölgesi'nde ise orman yangınları daha az görülür.

DOĞAL AFETLERİN ZARARLARINI ARTIRAN FAALİYETLER

Doğada bulunan hiçbir canlı tek başına yaşayamaz. Bitkiler, hayvanlar ve insanlardan oluşan canlı grupları hem birbirleriyle hem de çevre ile etkileşim içindedir. Canlı ve cansız varlıklar arasındaki bu etkileşim sonucu oluşan ortama **doğal denge** denir.

Günümüzde hızlı nüfus artışı ve sanayileşme doğal dengenin hızla bozulmasına yol açmıştır. İnsanlar çevresini hızla değiştirerek bazı doğal afetlerin zararlarının artmasına neden olmuştur.

Erozyon, ülkemizin karşı karşıya kaldığı en büyük doğal afetlerdendir. Bitki örtüsünün tahrip edilmesi ile erozyon artar. Erozyonun artması ile verimli toprak örtüsü yok olur. Böylece tarımsal faaliyetler yapılamaz. Açlık ve kıtlık başlar. Oysa doğal bitki örtüsünü koruyarak ve erozyon tehlikesinin olduğu alanları ağaçlandırarak erozyonun zararları azaltılabilir.

Akarsu vadileri boyunca ve dağ yamaçlarında doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi sel ve su baskınlarına neden olur. Sel ve su baskını tehlikesi olan alanlara yerleşim yerleri kurul- masının önlenmesi, bitki örtüsünün korunması ve geliştirilmesi selin zararlarını büyük oranda azaltır.

• Ülkemizde daha çok İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülen afet kuraklıktır. Yağışların azlığı, sıcaklığın yüksek olması kuraklığın şiddetini artırır. Bu bölgelerimizde bitki örtüsünün tahribi kuraklığın etkisini artırmaktadır. Kuraklık, canlı yaşamını olumsuz etkiler. Tarım alanları su sorununun varlığı nedeniyle olumsuz etkilenirken büyük yerleşim yerlerinde sağlık sorunları yaşanabilir.

• Ormanların büyük kısmı kıyı bölgelerimizde yer alır. Dikkatsiz ve bilinçsiz davranışlar sonucu ortaya çıkan orman yangınları insan kaynaklı afetlerdendir. Oluşan yangınlar sonucu ormanlar yok olurken can kayıpları da yaşanabilir.

• Heyelanlar can kaybına ve maddi zararlara yol açmaktadır. Arazilerin eğimli olması, sağanak yağışlar ve bitki örtüsünün tahrip edilmesi heyelanlara neden olur. Ayrıca köprü, yol, tünel yapımı nedeniyle yamaç dengesinin bozulması da heyelan oluşmasını hızlandırır. Bu risk altındaki yerlerdeki dik yamaçları yerleşim yeri olarak açmak heyelanın verdiği zararı artırır.

• Ülkemizde sıklıkla yaşanan doğal afetlerden biri de çığdır. Kar yağışının yoğun olarak yaşandığı bölgelerdeki dağ eteklerine evler, tesisler vb. kurmak bu doğal afetin zararlarını arttıran faktörlerdir.

• Ülkemizde en çok görülen doğal afet depremdir. Bu doğal afetin verdiği zararları arttıran insan faaliyetleri şöyle sıralanabilir:

- Plansız kentleşme, kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma.
- Yerleşim yerlerinin fay hatları üzerine kurulması.
- Binalarda depreme dayanıklı malzeme kullanılmaması.
- Bina inşa edilecek alanların zeminlerinde etüt çalışması yapılmaması.
- İnşa edilen binalarda dayanıklılık kontrollerinin yapılmaması.
- İnsanların afet öncesinde yeterli hazırlıkları yapmaması.

Tevfik FAKİOĞLU
Sosyal Bilgiler Öğretmeni